

פרשת ויצא | הרב אליעזר קשתיאל

בין לאה לרחל – בין עולם הנגלה לנסתר

לאה שנואה

יעקב אוהב את רחל, זה דבר מאוד לגיטימי. גם לגיטימי שיעקב אוהב את רחל יותר משהוא אוהב את לאה, אפשר להבין שאדם אוהב אישה אחת שלו יותר משהוא אוהב את השנייה¹:

"וַיֵּבֵא גַם אֶל רַחֵל וַיֵּאָהֵב גַּם אֶת רַחֵל מִלֵּאָה"

לגיטימי שהוא יותר אוהב את רחל, אבל לא לגיטימי שהוא שונא את לאה. בהמשך כתוב²:

"וַיִּרְא ה' כִּי שָׂנְאָה לֵאָה וַיִּפְתַּח אֶת רַחֲמָהּ וַרְחֵל עֲקָרָה: וַתַּחַר לֵאָה וַתֵּלֶד בֶּן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ

רְאוּבֵן כִּי אָמְרָה כִּי רָאָה ה' בְּעֵינָי כִּי עָתָה יֵאָהֲבֵנִי אִישִׁי: וַתַּחַר עוֹד וַתֵּלֶד בֶּן וַתִּאְמַר כִּי

שָׁמַע ה' כִּי שָׂנְאָה אֲנֹכִי וַיִּתֵּן לִי גַם אֶת זֶה וַתִּקְרָא שְׁמוֹ שִׁמְעוֹן:"

לכאורה, אין ליעקב סיבה אמיתית לשנוא את לאה. לאה כל כך אומללה. כשהיא יולדת בן היא אומרת שהקדוש ברוך הוא ראה בעוני שלה, בכך שהיא מלאת צער ושנואה על ידי בעלה.

אבל זה לא עוזר לה שהיא יולדת בן. גם כשהיא יולדת את הבן השני היא עדיין שנואה. ה' רואה שלאה שנואה. יש לה אשליות שכל לידה של בן תעזור לה לא להיות שנואה על ידי יעקב.

לאה היא אישה צדקת, היא מלאה אמונה בה³:

"וַתַּחַר עוֹד וַתֵּלֶד בֶּן וַתִּאְמַר הַפַּעַם אֹדְדָה אֶת ה' עַל כֵּן קָרָאתִי שְׁמוֹ יְהוּדָה וַתַּעֲמֹד מִלֶּדֶת:"

לאה מודה אל ה' בלידת יהודה. ובהמשך, בלידת יששכר⁴:

"וַתִּאְמַר לֵאָה נָתַן אֱלֹהִים שְׂכָרִי אֲשֶׁר נָתַתִּי שְׁפָחָתִי לְאִישִׁי וַתִּקְרָא שְׁמוֹ יִשָּׁשְׁכָר:"

לאה לא מתנהגת בצורה קשה. אז מה הסיבה של יעקב לשנוא את לאה?

צריך להבין מה הנחה את יעקב בבחירתו. יש ללבן שתי בנות, אחיות. באחת מהן יעקב יכול לבחור לאישה⁵:

"וַעֲיִנֵי לֵאָה רַכּוֹת וַרְחֵל הִיְתֶהּ יִפֹּת תֹּאֵר וַיִּפֹּת מִרְאָה: וַיֵּאָהֵב יַעֲקֹב אֶת רַחֵל..."

יעקב רואה את לאה ורחל כנגד עיניו, והוא מחליט את מי הוא יותר אוהב- את רחל.

¹ ספר בראשית, פרק כ"ט, פסוק ל'.

² ספר בראשית, פרק כ"ט, פסוקים ל"א-ל"ג.

³ ספר בראשית, פרק כ"ט, פסוק ל"ה.

⁴ ספר בראשית, פרק ל', פסוק י"ח.

⁵ ספר בראשית, פרק כ"ט, פסוקים י"ז-י"ח.

בהמשך הספר, בפרשת וישלח, נאמר על יעקב:

"וַיֹּאמֶר לֹא יַעֲקֹב יֵאָמֵר עוֹד שְׂמֵךְ כִּי אִם יִשְׂרָאֵל כִּי שְׂרִיתָ עִם אֱלֹהִים וְעַם אַנְשֵׁים וַתְּנוּכָל:"

יעקב אבינו הוא אדם קדוש. הוא מתרועע עם אלוקים, הוא מנצח מלאכים. מה משמעות הדילמה שלו בהתלבטות בין רחל ללאה? למה הוא שונא את לאה בגלל המראה שלה?

בית אלוקים או שער השמיים?

בסוף פרשת תולדות יצחק שולח את יעקב מארץ ישראל על מנת שיעקב יתחתן עם קרובת משפחתו:

"קוֹם לְךָ פְּדֹנָה אָרֶם בֵּיתָה בְּתוֹאֵל אָבִי אֲמִד וְקַח לְךָ מִשָּׁם אִשָּׁה מִבְּנוֹת לְבֶן אָחִי אֲמִד:"

השליחות של יעקב היא שליחות מאוד ברורה ומדויקת. הוא צריך להגיע לבית של לבן ולבחור את אחת הבנות של לבן. יעקב יוצא מארץ ישראל על מנת לנשוא אישה, לא לשום דבר אחר.

רגע לפני שיעקב יוצא מארץ ישראל, הוא חולם חלום:

"וַהֲנֵה סֹלֶם מַצֵּב אֲרִצָּה וְרֵאשׁוּ מְגִיעַ הַשָּׁמַיְמָה וַהֲנֵה מַלְאָכֵי אֱלֹהִים עֹלִים וְיֹרְדִים בּוֹ:"

החלום הזה מופיע אצל יעקב בדרכו לביצוע השליחות שלו. החלום קשור למשימה שלו, החלום הגיע על מנת לעזור לו למצוא כלה, לגלות לו מי האישה הראויה לו. כשיעקב רואה את החלום, את הסולם, הוא מתעורר באמצע הלילה:

"וַיִּיקֶץ יַעֲקֹב מִשְׁנָתוֹ וַיֹּאמֶר אֲבֹן יֵשׁ ה' בְּמַקְוִים הַזֶּה וְאָנֹכִי לֹא יָדַעְתִּי: וַיִּירָא וַיֹּאמֶר מַה

נִרְאָה הַמַּקְוִים הַזֶּה אִין זֶה כִּי אִם בַּיִת אֱלֹהִים וְזֶה שַׁעַר הַשָּׁמַיִם:"

המהר"ל¹⁰ אומר שבית אלוקים ושער השמיים מסמלים את מקדש של מעלה ואת מקדש של מטה. יש כאן שתי אמירות:

1. שער השמיים - האמירה הראשונה מדברת על מקדש של מעלה. 'שער השמיים' הוא עולם הנסתר מעינינו - 'ראשו מגיע השמימה'.

2. בית אלוקים - האמירה השנייה מדברת על מקדש של מטה. 'בית אלוקים' הוא העולם הנגלה - 'סולם מוצב ארצה'. האמירה הזאת דורשת להקים מקדש בארץ.

מהי המטרה שלנו, שער השמיים או בית אלוקים? עיקר העניין זה לבנות בארץ בית או לשאוף למעלה, לשמיים?

⁶ ספר בראשית, פרק ל"ב, פסוק כ"ט.

⁷ ספר בראשית, פרק כ"ח, פסוק ב'.

⁸ ספר בראשית, פרק כ"ח, פסוק י"ב.

⁹ ספר בראשית, פרק כ"ח, פסוקים ט"ז-ט"ז.

¹⁰ בספרו גור אריה, פרשת ויצא.

הבחירה של יעקב

יעקב חוזר לישון והוא משכים בבוקר מחדש¹¹:

"וַיִּשְׁכַּם יַעֲקֹב בְּבֹקֶר וַיִּקַּח אֶת הָאֲבֶן אֲשֶׁר שָׁם מִרְאֲשֵׁתוֹ וַיִּשֶׂם אֹתָהּ מַצְבֵּה וַיַּעַק שָׁמֶן עַל
רֵאשֵׁהוּ: וַיִּקְרָא אֶת שֵׁם הַמָּקוֹם הַהוּא בֵּית אֵל"

יעקב לא קורא למקום שהוא שער השמיים, הוא בוחר בבית אלוקים, בבית אל. הוא קיבל החלטה שהוא רוצה את בית אלוקים והוא חותר אליו. מה טיב ההכרעה הזו בין שער השמיים ובית אלוקים?

יעקב מגיע לסוף דרכו, והוא רואה לנגד עיניו את שתי בנות לבן. העיניים של לאה היו מאוד יפות. **מפרשי הפשט** אומרים שרך זה כמו ילד, רך בשנים. משמע, העיניים של לאה היו עיניים של ילדה קטנה. משהו בעיניים שלה הביעו שהיא ילדותית. העיניים שלה לא הביעו מעשיות ונחרצות אלא משהו ילדותי.

הזוהר הקדוש אומר שלאה מתעניינת בעולם המכוסה, בעולם הנסתר. מתוך חמשת החושים שלנו, העיניים הכי מפותחות. אפשר לקלוט עם העיניים דברים ממרחקים עצומים, עד הכוכבים. הדבר המאפיין את לאה הוא העיניים. היא חולמת על דברים מאוד גבוהים ומאוד רחוקים. העיניים שלה נשואות לעתיד הרחוק, המכוסה והנסתר. יש בזה משהו תמים, רך, אך יש בזה גם משהו לא מעשי.

ובכל זאת, **רש"י** אומר¹²:

"**רכות**. שהיתה סבורה לעלות בגורלו של עשו ובכתה, שהיו הכל אומרים, שני בנים לרבקה ושתי בנות ללבן, הגדולה לגדול והקטנה לקטן"

עיני לאה רכות מפני שהיא בכתה שהיא לא תיפול בגורל עשיו. לאה ירבה בפרשת דרכים ופחדה ליפול בגורל עשיו. **הרב קוק** כותב¹³ מסביר זאת באריכות.

יש סכנה גדולה לנפשות הנמשכות אל עולם הנסתר, נפשות שרוצות את העתיד הרחוק. הנפשות האלה עלולות להתקל בבעיות במציאות בארץ. יעקב אבינו לא רוצה אמירות שמימיות המפקירות את מה שקורה בארץ.

האח הבכור של יעקב אדם כזה. עשיו מדבר גדולות, הוא פושט את הטלפיים שלו על מנת להראות שהוא טהור. יעקב לא רוצה מילים גדולות בשמיים, הוא אומר שמאוד מסוכן לדבר גבוה ולהפקיר פה את הארץ. אם מדברים גבוה, בלי לשים לב הופכים להיות אדם כמו עשיו ונופלים לידי במהירות. המציאות רקובה בפני מי שמדבר גבוה. יעקב סולד מזה. העיניים של לאה מפחידות אותו. **הזוהר הקדוש** אומר שיעקב מפחד מעולם הנסתר. הוא בורח משם. הוא עלול ליפול בגורל עשיו אחיו.

יעקב מפחד מלאה, היא מזכירה לו את אחיו הגדול¹⁴:

"וַיִּרְא ה' כִּי שְׁנוֹאָה לְאָה"

¹¹ ספר בראשית, פרק כ"ח, פסוקים י"ח-י"ט.

¹² רש"י, בראשית, פרק כ"ט, פסוק י"ז.

¹³ שמונה קבצים.

¹⁴ ספר בראשית, פרק כ"ט, פסוק ל"א.

יעקב לא רוצה שאשתו תהיה מישהי עם חלומות גדולים, הוא סולד מדברים כאלה. לפי המדרש כשלאה שנואה, זה לא ביקורת כלפי יעקב. לאה צריכה לעבוד על כך שהיא שנואה, היא מבוהלת מעצמה בגלל זה. לאה לא רוצה להגיע למקום של עשיו. אם מטפסים לשער השמיים בלי בית אלוקים, אפשר ליפול. כשיעקב ראה את הסולם, הוא רוצה את בית אלוקים ולא את שער השמיים. יעקב רוצה רק הלכה למעשה בעולם נגלה.

אצל רחל, הכל בנגלה. אין לה את העיניים הרחוקות. יעקב רוצה לבנות את בית אלוקים בארץ. הפחד שלו מעשיו מביא את יעקב להכרעה שהוא רוצה את בית אלוקים ולא את שער השמיים.

לדוגמא, מה יעזור לאדם ללמוד על סגולת השבת, בלי לדעת הלכות שבת ואז הוא מחלל שבת? מה העניין של אדם לדעת על סוד הגאולה של יציאת מצרים, עם יש חמץ בבית?

השילוב בין הנסתר לנגלה

ריבוננו של עולם הביא ליעקב את לאה למרות שהוא רצה להתחתן עם רחל. הוא התכוון לראות את רחל לאחר החתונה ובבוקר הוא מקבל את לאה. עולם הנסתר בדרך לא דרך עושה את שלו. אלו דרכים מאוד לא פשוטות, יש פה אפילו מעין רמאות. רמאות של לבן בתוך הנסתר.

הרב קוק כתב¹⁵ שלושה סוגי צדיקים:

1. **צדיקים נסתרים** - צדיקים הנמשכים אל הנסתר. הם לא מסוגלים להתעסק רק בהווה ועכשיו. הם צריכים שיהיה להם חזון. המציאות בשבילם היא חוסר גובה וחוסר רוח.
2. **צדיקים נגלים** - צדיקים הפועלים במציאות. הם לא מתעסקים בדברים גבוהים. הם מרגישים שלחלום חלומות זה בריחה מהמציאות.
3. **צדיקים כפולים** - שילוב בין שני הצדיקים. הם פועלים גם במציאות וגם בנסתר.

יעקב הוא צדיק מהסוג השלישי, צדיק כפול. החלום הראה לו גם את שער השמיים וגם את בית אלוקים. יעקב מגלה על עצמו מהחלום שהוא מלא בשניהם. הוא רצה את רחל והוא מקבל את לאה. הוא מוצא את עצמו בתווך בין הנסתר לבין נגלה. הוא נמתח ביניהם. הוא יודע שהעיקר זה הדרך של רחל, אבל יש גם את הדרך של לאה, הרי מזרעה של לאה יוצאים רוב השבטים.

משיח בן יוסף ומשיח בן דוד

יעקב הוא ענק בענקים ואין דומה לו, ולמרות זאת קשה לו להכיל גם את לאה וגם את רחל. כיצד יכול להיות אדם המכיל גם את לאה וגם את רחל? כל בני יעקב שונים זה מזה ולא מסתדרים אחד עם השני, הם לא מכילים אחד את השני.

בפרשת ויצא המאבק רק מתחיל. בפרשת וישב יהיה את מכירת יוסף על ידי אחיו. בפרשת וישלח ראובן יתבע את כבודה של לאה. מאבק של משיח בן יוסף ומשיח בן דוד, שכל אחד מנסה להבין מהו יעקב אבינו. יעקב מכיל בתוכו את הכל ולכן זה יהיה מאוד קשה.

¹⁵ אורות הקודש ג'.

רק לאחר שרחל מולידה את יוסף, יעקב רוצה לחזור לארץ ישראל. עד שרחל לא יולדת יש ליעקב חרדה מעשיו אחיו. יעקב לא רגוע כל עוד הכוח של רחל לא התממש. יעקב רוצה שיהיה בן יפה תואר, בן של רחל, אדם המלא בנגלה. יעקב מפחד שמא הנטייה לעולם העליון ללא אחיזה של המציאות תפיל אותו בידי עשיו. ועשיו יזהה את המצב ויטמא אותנו בלי שנרגיש. יעקב לא יכול להרשות את זה לעצמו. רק לאחר שיוסף נולד, הוא רוצה לחזור לארץ. יוסף הוא שטנו של עשיו.

גם בימינו לא קל להיות משושלת הבנים של יעקב. יש בתוכנו את הכוחות של לאה, המושכים אותנו כל הזמן אל העתיד, אל החזון גדול. רצון לנבואה, לדברים גדולים. לעומת זאת, יש כוחות אדירים אחרים האומרים לנו לראות את המציאות. לא להתעלם מהבעיות שקורות בעולם.

הרב קוק אומר¹⁶ ששאלו מאוד פחד מדוד. שאלו הוא מזרע רחל ודוד הוא מזרע לאה. המאבק הגדול בין רחל ללאה נמשך לכל אורך ההיסטוריה. אחד המאבקים הוא הקרב בגבעון. יואב ועבדי דוד מצד אחד ואבנר ובני איש בושת מצד שני. הקרב מתגלגל לקרב של אחד על אחד- אבנר מול עשהאל. אבנר הוא דוד של שאלו ועשהאל הוא קרוב משפחתו של דוד, בני לאה מול בני רחל.

עשהאל הוא קל כרגליו כאחד הצבאים. המדרש אומר שעשהאל עף מעל השיבולים. הוא היה קופץ בחינניות גבוה. הוא היה מרחף לו. לעומת זאת, המדרש אומר שלאבנר היו רגליים כמו עמודים, גוף כמו חומה, קיר בטון ענק ויצוק. אבנר נמצא על הקרקע, נגלה שבנגלה. הוא טוען שהדילוגים של עשהאל מסוכנים. הוא אומר שהדילוגים האלה גורמים לפספוס של נושאים חשובים. עשהאל רץ כצבי וחולם על העתיד. אבנר מייצג את שאלו, את רחל, והוא לא מוכן לוותר.

גדולי ההלכה, הפוסקים הגדולים, הלכו עם שאלו- דואג האדומי, אחיתופל ושמעי בן גרא. בית שאלו קודם לבית דוד. על גבי בית שאלו יגיע בית דוד. והקרב ביניהם מתחיל בפרשת ויצא, במאבק בין לאה ורחל.

יעקב כולל את כולם, את כל הבנים שלו. כל הבנים שלו צודקים. רחל בעודה עקרה, תנסה למשוך לכיוון שלה, להסתכלות ישרה על המציאות. רחל לוקחת את בלהה על מנת להיבנות ממנה. היא קוראת לבן של בלהה דן מלשון דין, שהדין הוא אחיזה במציאות, בפרטים הקטנים. לעומת זאת, לאה במקביל תביא את גד, שחז"ל אומרים שהוא "בא-גד", נולד מהול ולא צריך לעשות כלום. גד זה אליהו הנביא. יש כאן מאבק בין שני הצדדים, בין בני רחל לבני לאה.

אנו צריכים הרבה סבלנות על מנת להבין כמה אנו צריכים להתאזן מהכוחות השונים של עם ישראל. מידת האמת של יעקב היא מאוד רחבה. כשעם ישראל הולך ומתקבץ בארצו, כל הכוחות שווים לו, הם מושכים בסוגיות שונות לנסתר והנגלה, לעתיד ולהווה.

מי שמאמין שיעקב ובניו ינחו בו, יודע ללמוד מהבנים השונים והחלקים השונים של יעקב. לבסוף, נזכה¹⁷ שכל הבנים של יעקב יעמדו סביב מיטת חוליו ויאמרו: "כשם שבליבך אחד כך בליבנו אחד". עד אז, יהיה המון מאבקים בכל התחומים, אך כך נכון לזרע מבורך, לזרעו של יעקב אבינו.

¹⁶ עולת ראייה.

¹⁷ בפרשת ויחי.